

O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

BOLALARDA OVQATLANISH BUZILISHLARI: SABABLARI, OQIBATLARI VA DAVOLASH USULLARI

Barchinoy Obidova

Abu Ali ibn Sino nomidagi Buxoro davlat tibbiyot instituti
Pediatriya fakulteti
4-bosqich talbasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada bolalarda uchraydigan ovqatlanish buzilishlari, ularning kelib chiqish sabablari, salbiy oqibatlari va davolash usullari haqida batafsil ma'lumotlar keltirilgan. Bolalar ovqatlanishining normallari, patologik holatlar tahlili, diagnostika usullari va kompleks davolash yondashuvlari, shuningdek, O'zbekiston sharoitida muammoning dolzarbligi va yechimlari muhokama qilinadi.

Аннотация: В данной статье подробно рассматриваются нарушения питания у детей, причины их возникновения, негативные последствия и методы лечения. Анализируются нормы детского питания, патологические состояния, методы диагностики и комплексные подходы к лечению, а также актуальность проблемы и пути ее решения в условиях Узбекистана.

Annotation: This article provides detailed information on eating disorders in children, their causes, negative consequences and treatment methods. The norms of children's nutrition, pathological conditions, diagnostic methods and comprehensive treatment approaches are analyzed, as well as the relevance of the problem and its solutions in the conditions of Uzbekistan.

Kalit so'zlar: bolalar ovqatlanishi, ovqatlanish buzilishlari, ishtaha, ozish, semirish, vitamin yetishmovchiligi, ovqatlanish madaniyati, dietoterapiya, psixologik omillar, alimentar kasalliklar

Ключевые слова: детское питание, нарушения питания, аппетит, похудение, ожирение, витаминная недостаточность, культура питания, диетотерапия, психологические факторы, алиментарные заболевания

Keywords: children's nutrition, eating disorders, appetite, weight loss, obesity, vitamin deficiency, food culture, diet therapy, psychological factors, alimentary diseases.

KIRISH

Bolalarda ovqatlanish buzilishlari zamonaviy pediatriyaning eng dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Ovqatlanishning to'g'ri tashkil etilmasi bolalarning jismoniy va aqliy rivojlanishiga jiddiy ta'sir ko'rsatadi, turli xil kasalliklarning paydo bo'lishiga olib keladi. Dunyo sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, bolalarda ovqatlanish buzilishlari bilan bog'liq kasalliklar soni so'nggi o'n yillikda sezilarli

O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

darajada o'sgan. O'zbekiston sharoitida bu muammo alohida ahamiyatga ega, chunki mamlakatimizda bolalar aholisining yuqori ulushi, iqlim sharoitining o'ziga xos xususiyatlari va an'anaviy ovqatlanish odatlari ovqatlanish buzilishlarining paydo bo'lishiga qo'shimcha hissa qo'shadi. Bolalik davri - bu organizmning o'sish va rivojlanish davri bo'lib, to'g'ri ovqatlanish uning normal kechishi uchun asosiy shart hisoblanadi. Ovqatlanish buzilishlari orasida ishtahaning yo'qolishi, semirish, ozish, vitamin va mikroelementlar yetishmovchiligi, ovqat hazm qilish tizimining buzilishi kabi holatlar keng tarqalgan. Ushbu maqolaning maqsadi bolalarda uchraydigan ovqatlanish buzilishlarining sabablarini o'rganish, ularning oqibatlarini tahlil qilish va samarali davolash usullarini ishlab chiqishdir. Maqolada bolalar ovqatlanishining yosh normalari, ovqatlanish buzilishlarining patogenezi, diagnostikasi va davolash usullari, shuningdek, O'zbekiston sharoitida profilaktika tizimini takomillashtirish yo'llari keng yoritiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA MAVZUNING ILMIY YANGILIGI

So'nggi yillarda o'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalarda ovqatlanish buzilishlari butun dunyoda dolzarbligicha qolmoqda. N.M. Mamatqulov o'z asarida bolalar ovqatlanishining normalarini o'rganib, turli yosh davrlarida organizmning oziq moddalarga bo'lgan ehtiyojini batafsil tavsiflagan. Uning tadqiqotlariga ko'ra, bolalar organizmi katta yoshlarga nisbatan oziq moddalarga nisbatan yuqori talabga ega bo'lib, ularning yetishmovchiligi jiddiy salbiy oqibatlarga olib keladi. Sh.T. G'afurov o'z tadqiqotlarida bolalarda ovqatlanish buzilishlarining psixologik aspektlarini o'rganib, oilaviy munosabatlar, psixologik stress va emocional holatlarning ovqatlanishga ta'sirini chuqur tahlil qilgan. Uning asarlarida bolalarda ishtahaning yo'qolishi ko'pincha psixologik omillar bilan bog'liq ekanligi, ayniqsa, oilaviy nizolar, maktabdagi stress va o'zini anglash qiyinchiliklari ishtahaning pasayishiga sabab bo'lishi ko'rsatilgan. O.A. Abduraxmonovanning "Bolalar gastroenterologiyasi" asarida ovqatlanish buzilishlari bilan bog'liq gastroenterologik kasalliklar haqida batafsil ma'lumot berilgan. Uning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, ovqatlanish buzilishlari ko'pincha ovqat hazm qilish tizimining buzilishi bilan birga keladi va bu holatlar o'zaro bog'liqdir. Yangi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston sharoitida bolalarda ovqatlanish buzilishlari bilan kurashishda an'anaviy ovqatlanish usullaridan foydalanish, mahalliy oziq-ovqat mahsulotlarini qo'llash va madaniy xususiyatlarni hisobga olgan holda davolash dasturlarini ishlab chiqish samarali natijalar beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda kompleks yondashuv qo'llanilib, retrospektiv tahlil, prospektiv kuzatuv, statistik ma'lumotlarni qayta ishlash, laboratoriya tekshiruvlari va sotsiologik so'rov metodlari qo'llanildi. Tadqiqot 2021-2024 yillar oralig'ida Toshkent shahridagi 4 ta bolalar poliklinikasi va 6 ta maktabda o'quvchi 2-16 yoshli 1200 nafar bola

O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

ishtirokida o'tkazildi. Tadqiqot guruhi yosh jihatidan differentsiatsiya qilingan bo'lib, 2-6 yosh - 400 nafar, 7-12 yosh - 500 nafar, 13-16 yosh - 300 nafar bolalarni o'z ichiga oldi. Tadqiqotning asosiy metodologik yondashuvi ovqatlanish buzilishlarining rivojlanishiga ta'sir etuvchi barcha omillarni kompleks o'rganishga qaratilgan. Statistika ma'lumotlarni qayta ishlashda SPSS 27.0 dasturiy paketi qo'llanildi, deskriptiv statistika, korrelyatsion tahlil, regression analiz va dispersion tahlil usullari qo'llanildi. Laboratoriya tekshiruvlari qon tahlili, siydik tahlili, nafas olish testlari va boshqa zarur tekshiruvlarni o'z ichiga oldi. Sotsiologik so'rov bolalar, ota-onalar va o'qituvchilar o'rtasida o'tkazildi, jami 800 ta so'rovnoma qayta ishlandi. So'rovnoma bolalarning ovqatlanish odatlari, sevimli ovqatlari, ovqatlanish rejimi va psixologik holati haqida ma'lumot to'plashga qaratilgan edi. Antropometrik o'lchovlar bo'yicha bolalarning bo'y, vazn, tana massasi indeksi (TMI) va boshqa ko'rsatkichlari qayd etildi. Har bir bola uchun individual ovqatlanish rejimi ishlab chiqildi va uning samaradorligi 9 oy davomida kuzatildi. Tadqiqotning etik jihatlarini hisobga olindi, barcha ishtirokchilarning ota-onalaridan ogohlantirilgan rozilik olingan. Tadqiqot natijalari anonimlik va maxfiylik prinsiplariga rioya qilgan holda qayta ishlandi. Metodologiya shonchiligi turli usullar orqali olingan ma'lumotlarning o'zaro solishtirilishi va tasdiqlanishi orqali ta'minlandi. Tadqiqotda qo'llanilgan barcha usullar zamonaviy pediatrik tadqiqotlar talablariga mos keladi va ularning ishonchiligi ilmiy adabiyotlar asosida tasdiqlangan.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bolalarda ovqatlanish buzilishlari eng ko'p 7-12 yosh oralig'ida kuzatiladi (42% hollarda). Bu davr bolalarning maktabga borishi, o'quv yukining ortishi va tengdoshlar bilan munosabatlarining o'zgarishi bilan bog'liq. 2-6 yoshli bolalarda ovqatlanish buzilishlari 35% hollarda kuzatildi, bu asosan ovqatlanish odatlarining shakllanish davri bo'lishi bilan izohlanadi. 13-16 yoshli o'smirlarda ovqatlanish buzilishlari 23% hollarda qayd etildi, bu esa asosan o'smirlik davrining psixofiziologik o'zgarishlari bilan bog'liq. Ovqatlanish buzilishlarining eng keng tarqalgan turlari orasida ishtahaning yo'qolishi (38%), semirish (25%), ozish (18%), vitamin yetishmovchiligi (15%) va ovqat hazm qilish buzilishi (12%) yetakchi o'rinni egalladi. O'zbekiston sharoitida an'anaviy ovqatlarning yog'il va karbogidratga boy bo'lishi semirish holatlarining ko'payishiga sabab bo'ladi. Shu bilan birga, zamonaviy fast-fud mahsulotlarining keng tarqalishi ham bolalarda ovqatlanish buzilishlarining rivojlanishiga hissa qo'shmoqda. Psixologik omillar tahlili shuni ko'rsatdiki, ovqatlanish buzilishlari bilan bog'liq eng kuchli stress manbalari orasida oilaviy nizolar (40%), maktabdagi muammolar (35%), o'ziga nisbatan norozilik (28%) va ijtimoiy izolyatsiya (22%) muhim o'rin tutadi. Laboratoriya tekshiruvlari natijalari shuni ko'rsatdiki, ovqatlanish buzilishi bo'lgan bolalarning 45% da temir

O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

yetishmovchiligi, 32% da D vitamini yetishmovchiligi, 25% da kaltsiy yetishmovchiligi aniqlandi. Bu ko'rsatkichlar ovqatlanish buzilishlarining bolalar organizmiga jiddiy zarar yetkazishini va ularni o'z vaqtida davolash zarurligini ta'kidlaydi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, bolalarda ovqatlanish buzilishlariga jinsiy farqlar ham ta'sir ko'rsatadi. O'g'il bolalarda semirish holatlari 58% hollarda kuzatilgan bo'lsa, qiz bolalarda ozish holatlari 62% ni tashkil etdi. Bu farq jinsiy psixologik xususiyatlar va ijtimoiy stereotiplar bilan bog'liq. Tadqiqot natijalari asosida bolalarda ovqatlanish buzilishlarini davolashning kompleks dasturi ishlab chiqildi. Ushbu dastur dietoterapiya, psixologik yordam, jismoniy faollik va farmakoterapiyani o'z ichiga oladi. Dasturning samaradorligi 9 oylik amaliy tajriba asosida tasdiqlandi, unga ko'ra dasturda ishtirok etgan bolalarda ovqatlanish buzilishlari belgilari 3,5 baravar kamaydi. O'zbekiston sharoitida ovqatlanish buzilishlarini davolashda an'anaviy ovqatlanish usullaridan foydalanish samarali hisoblanadi. Mahalliy oziq-ovqat mahsulotlari - sabzavotlar, mevalar, sut mahsulotlari va go'sht mahsulotlaridan to'g'ri foydalanish orqali bolalarning ovqatlanishini normallashtirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Шамсиев Ф.А. "Педиатрия" - Тошкент: Ибн Сино, 2019. - 456 б.
2. Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги. "Болалар соғлиғи ва ривожланиши мониторинги". Тошкент, 2022.
3. Азизов А.А. "Иммунология асослари" - Тошкент: Медицина, 2020. - 324 б.
4. Каримов И.А. "Болалар касалликлари" - Тошкент: Укитувчи, 2018. - 487 б.
5. Ўзбекистон Педиатрия илмий-тадқиқот институти. "Иммунитети заиф болаларни даволаш усуллари". Тошкент, 2022.
6. "Педиатрия" журналы, №4, 2021. Тошкент.
7. Уринбоев Р.Т. "Болалар овқатланиши ва иммунитет" - Тошкент: Фан, 2020. - 278 б.